

IRODALOM ÉS ZENE AZ EX LIBRISEKEN

A Budakeszi Könyvtár és Információs Szolgálat által a millennium tiszteletére, az olvasás évének meghirdetése, egyben a könyvhét alkalmából rendezett kulturális események egyik rangos eseménye volt az Erkel Ferenc Művelődési Központban megnyílt *Irodalom és zene az ex libriseken* című kiállítás. Dr. Arató Antal, a székesfehérvári Megyei Könyvtár igazgatója ismertette a megjelentek előtt a kiállított kisgrafikákat, a rendezés és válogatás szándékait, amelyet az alábbiakban közlünk.

Fery Antal fametszetei, X2

Kiállításunkon zömmel sokszorosító eljárással (fametszet, linómetszet, rézkarc stb.) készült alkalmi kisgrafikák, emléklapok, valamint többségükben ex librisek tekinthetők meg. Ezeken a metszetenek, a könyv tulajdonosát jelző művészi ex libriseken ugyanis legtöbb esetben a megrendelő által kedvelt írók, zeneszerzők, művészek portréi, műemlékek ábrázolásai és egyéb olyan motívumok jelennek meg, amelyek felidéznek és megőrkítik kulturális örökségünk maradványait.

A könyvjegy mint műalkotás a képzőművészetek epigrammája, mert a művésznek kis felületen kell kifejeznie mondanivalóját. Ezt, az ex librisben rejlő sűrített kifejezési lehetőséget, az aforizmaszerűséget a legnagyobb művészek – Dürer, Cranach, Holbein, Picasso, Matisse – is felismerték. Itt kell megemlítenünk: az ex librisek sokszorosító grafikai eljárással (fa- és linómetszet, rézkarc stb.) készülnek, a művész által aláírt, többnyire számozott, eredeti műalkotások. Készítésükre, akár a múltban, ma is jeles képzőművészek vállalkoznak. Az ex libris gyűjtése a viszonylag olcsó kedvtelések közé tartozik. Ha gyűjtő készített magának egy metszetet, s azt az eredeti (fa, linóleum stb.) dúcrol 1-200 példányban kinyomtattja, majd elküldi a hazai és külföldi cserepartnereknek, akkor ugyanannyi, ám minden esetben más grafikát kap cserébe.

Az ex libris tehát – akár a könyvekbe ragasztják vagy gyűjteményekben őrzik, akár kiállításokon mutatják be – sajátos utat jár be: a könyvtől, olvasástól elválaszthatatlan életünkbe szerényen belépve a maga módján hirdeti a művészet erejét.

A kiállításokon bemutatott kisgrafikák zömmel az elmúlt évtizedekben, évszázadokban születtek, sajnos alkotóik közül sokan már nincsenek közöttünk. Mindenesetre munkájuk hozzájárult ahhoz, hogy a 20. századi magyar ex libris-művészet jelentős nemzetközi megbecsülésnek örvend: Diskay Lenke, Fery Antal, Kékesi László, Perei Zoltán, Stettner Béla, Varga Nándor Lajos és mások több nemzetközi pályázaton, kiállításon nyertek különféle díjakat, elismeréseket. Ugyanezt mondhatjuk el azokról a romániai magyar művészekről is (Bálint Ferenc, Deák Ferenc, Hervai Katalin, Vincze László stb.), akiknek a kisgrafikai megtekinthetők a kiállításon. (A magyar írókat ábrázoló, illetve a magyar írók könyvjegyeit megelőzően néhány híres – köztük erdélyi – könyvtár ex libriseit is bemutatjuk, hiszen ezek a közgyűjtemények mind hozzájárultak és hozzájárulnak ma is a magyar irodalom népszerűsítéséhez, megőrzéséhez. Az író-portrék között, Szenci Molnár Istvánét követően még egy érdekes ex librist láthatunk: a Magyar Köztársaság által 1947-ben a Bolyai János Tudományegyetem részére ajándékozott könyvekbe ragasztották.)

A bemutatásra kerülő grafikák válogatása során arra is törekedtünk – jelezve kulturális örökségünk megtartásának a szándékát – szerte a világban, hogy a romániai művészek mellett a más országokban élő alkotók (Petry Béla USA) munkáit, illetve az ott élő grafikabarátok (Vermes Júlia Svájc, Dalmay Árpád Ukrajna) részére készített könyvjegyeket is bemutassuk. A Beregszászon élő Dalmay Árpád pl. 1977-ben J. Tyihanovics grafikusművésszel készített Ady Endre születésének

Nagy László Lázár rézkarca, C3

MAGYAR KÖNYVILLUSZTRÁCIÓK KIÁLLÍTÁSA AZ ORSZÁGOS SZÉCHÉNYI KÖNYVTÁRBAN

Nagyszabású kiállítás nyílt az Országos Széchényi Könyvtárban 2001. április 18-ikán *A magyar könyvillusztráció Magyarországot határain kívül 1918-tól napjainkig* címmel. Két nagy teremben, gondos rendezésben mutatták be az első világháború végétől napjainkig a szomszédos országok magyarul területeinek magyar nyelvű kiadványait, illetve válogatást annak képekkel, grafikákkal illusztrált kiadványaiból. Sajnos, nem lehetett teljességre törekedni, hiszen a teljes anyag összegyűjtése is hatalmas feladat lenne, ugyanígy azok kiállítása, mégis rendkívül gazdag és érdekes seregszemléje volt ez az illusztráció-művészetnek, egyúttal seregszemléje az ottani magyar művészeknek.

Ezt követően másnap, április 19-ikén a meghívott hazai és külföldi magyar szakemberek, kiadóvezetők és művészek részvételével tudományos ülészeket rendeztek a témáról. A program szerint szlovákiai, kárpátaljai, szlovéniai, romániai és vajdasági irodalomtörténészek, könyvészek és könyvtárosok adtak számot a két évtized híján egy évszázados magyar könyvillusztrációs és művészi munkásságukról. Hazai részről Rényi Krisztina és Sárkány Győző grafikusművészek tartottak előadást *Könyvillusztráció tegnap és ma* címmel az itthoni kortárs magyar művészet helyzetéről, eredményeiről. Majd Kass János grafikusművész *Gondolatok a könyvillusztrációról* című lírai esszéjét olvasta fel az érdeklődők népes tábora előtt. Ebből közlünk részletet az alábbiakban.

GONDOLATOK A KÖNYVILLUSZTRÁCIÓRÓL

Mi inspirálta Picassót Ovidius-illusztrációk megrajzolására, Gustav Dore-t és Szalayt a Don Quijote sorozatra? Dürer miért metszette fába az Apokalipszis Négy Lovasát, vagy Buday György Székely népballadáit mitől születtek meg? Rembrandt és Chagall után miért van szükség újabb Biblia-lapokra? Zichy Mihály Ember tragédiája miért fontos nekünk? A gyerekek miért firkálnak a falakra s mi kényszeríti fontos közlésre a grafittik spontán rajzolóját? William Morris mescalinalmái. Weöres és Cocteau firkái, vonalrajzai. Tandori levélnyomatai. Hockney Andersen meséi. Albin Brunovsky szlovák legendái. Hincz Nyársforgatója, Dubois Kerékpárversenye, Pajzán története. Kozma Lajos és Kner Imre együttműködése, Matisse tiszta színei. Maillol Sapphoja. Konecsni Bánk bánja. Szász Villon-rajzai. Paul Flora drótkatedrális. Cranach Szent Cristoforusa. Alois Mucha frivol dámái. Hokusai Tengeri vihara. Ismeretlen miniátorok remekművei. Henri Toulouse-Lautrec litográfiái. Sendac karmos gyermekillusztrációi. Oldenberg és Segal. Emil Nolde

centenáriumán emléklapot, amelynek feliratával ("Be szép is ily végzetes néppel/Ugyanannak tudni magunkat") utalt öntudatosan nemzeti hovatartozására.

Az egy-egy témakörbe tartozó grafikák válogatása során nem törekedtünk, nem törekedhettünk a teljességre. Igyekeztünk minél több jelesebb alkotótól bemutatni lapokat, hogy ezzel is jelezzük a kisgrafika sajátos lehetőségeinek sokszínűségét, változatosságát. Ezt kívánjuk elérni azzal is, hogy bizonyos esetekben (pl. Arany János portrék) több művész más és más felfogású, technikájú metszetét is bemutatjuk. Erkel Ferencet ábrázoló lapok válogatása során különösen jó lehetőséget nyújtott erre, hogy évekkal ezelőtt Gyula város önkormányzata kisgrafikai pályázatot hirdetett híres szülőteréről.

A kiállított irodalmi vonatkozású lapok e sorok írójának, a zenei vonatkozású lapok pedig Dr. Kisteleki Győzőné gyűjteményéből lettek kiválogatva, ám az érdem mindenképp a grafikák alkotóié.

Dr. Arató Antal

és Willy Baumeister. Braque Apollinaire-illusztrációja vagy Josef Beuys kietlen jégsivataga. Akár a természet megszámlálhatatlan verziója, végtelen variációja. Mi készíti a madarakat tolluk szivárványszínének csillogására? A védekezés, a túlélés, a fajfenntartás, a párzás hívójele? A feltűnés vagy az eltűnés? Ez is, az is! Mi készíti a gazdagon tenyésző műfajt újra és újra új művek létrehozására, illusztrálására? A megbízók, a kiadók, a feladat? Mi inspirál újabb és újabb Biblia-variációk, értelmezések alkotására? Chagall, Rembrandt után ismét? Mi ad értelmet telerajzolnifesteni a fehér lapokat, majd kinyomtatni száz vagy százezer példányban?

Talán egy lehetséges válasz: a sokszínű természet is önmagát reprodukálja a jövőért. A lét gazdagsága teszi elviselhetővé a létet!

Más szemmel látta a világot a papiruszra pingáló egyiptomi írnok. Másképpen ad hírt a kolostori magányban munkálkodó középkori miniátor, transzcendens ihlettől vezérelve. Más képe van a száguldó,